ԴՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ 2011

016:[929 Աբրահամյան + 947.925]

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՀՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

II
Ա 97257

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ
74

ARCH. MESROB ASHJIAN
BOOK SERIES
74

Երևան
Պատմության ինստիտուտ
2011

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԳԻՏԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ

ՀՏԴ 01:941 (479.25)
ԳՄԴ 63.3 (2Հ)
Ա 161

Հրատարակության է երաշխավորել ՀՀ ԳԱԱ պատմության
ինստիտուտի գիտական խորհուրդը

Հրանտ Աբրահամյան

Ա161 Կենսամատենագիտություն. - Եր.: ՀՀ ԳԱԱ Պատմության ինստ. հրատ., 2011. – 48 էջ
(«Մեսրոպ արք. Աշճեան» մատենաշար, 74):

Գրքույկն ամփոփում է պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Հրանտ Աբրահամյանի 80-ամյակի առթիվ նրա կենսամատենագիտությունը:

ISBN 978-99941-73-60-0

ՀՏԴ 01:941 (479:25)
ԳՄԴ 63.3 (2Հ)

©Պատմության ինստիտուտ

Կենսագրություն

Հրանտ Բասրեղի Աբրահամյանը ծնվել է 1931 թ. օգոստոսի 12-ին, Լեռնային Ղարաբաղի Մարտունու շրջանի Քերթ գյուղում: Հ. Աբրահամյանը 1950 թվականին ավարտելով հարևան Սոսի միջնակարգ դպրոցը, նույն տարում ընդունվել է Բաքվի Վ. Ի. Լենինի անվան մանկավարժական ինստիտուտի պատմության ֆակուլտետը և 1954 թ. գերազանցության դիպլոմով ավարտել: Այնուհետև աշխատանքի է անցել Աղրբեջանի Ֆիզուլի քաղաքի Կիրովի անվան միջնակարգ դպրոցում՝ որպես պատմության ուսուցիչ: Նույն թվականին էլ զորակոչվել է ԽՍՀՄ զինված ուժեր, որտեղից զորացրվել է 1956 թվականի դեկտեմբերին: Այնուհետև աշխատանքի է անցել Լեռնային Ղարաբաղի Մարտունու շրջանում: 1958-1970 թվականներին գլխավորել է հայրենի գյուղի ութամյա դպրոցը: 1973 թվականի մարտի 17-ին պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն՝ «Լեռնային Ղարաբաղը սոցիալիզմի կառուցման տարիներին (1920-1937 թթ.)» թեմայով:

Հրանտ Աբրահամյանը 1975 թ. աշխատանքի է անցել Երևանի ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտում: Նա այստեղ մանկավարժական բեղուն աշխատանքի հետ միասին կատարել է հասարակական լայն աշխատանքներ, մասնակցել միութենական գիտական կոնֆերանսների, դասախոսություններով հանդես եկել հանրապետության տարբեր հիմնարկներում և բնակավայրերում: 1997 թ. ապրիլի 25-ին պաշտպանել է դոկտորական թեզ՝ «Արցախահայության ազատագրական պայքարը 1917-1923 թթ.» թեմայով: 2004 թ. Հայաստանի բարձրագույն որակավորման հաստատության կողմից Հ. Աբրահամյանին շնորհվել է պրոֆեսորի կոչում: Նա 2006 թվականին աշխատանքի է անցել ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում, որպես առաջատար գիտաշխատող:

Հրանտ Աբրահամյանը վաղ հասակից աչքի է ընկել իր աշխատասիրությամբ: Մեծ հայրենականի տարիներին ակտիվորեն մասնակցել է գյուղի կոլտնտեսության աշխատանքներին և իր ամբողջ վաստակը նվիրաբերել Պաշտպանության ֆոնդին: 1947 թ. նա պարգևատրվել է «1941-1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմի տա-

րիներին կատարած անձնվեր աշխատանքի համար» մեդալով: Հետագայում շուրջ 10 տարի լինելով դպրոցի տնօրեն, ոչինչ չի խնայել դպրոցում ուսուցման որակը բարձրացնելու և դպրոցը շրջանում առաջիններից մեկը դարձնելու համար:

Հ. Աբրահամյանը անհաշտ էր Ադրբեջանի իշխանությունների կողմից Լեռնային Ղարաբաղի հայության նկատմամբ իրագործվող հակահայ քաղաքականության նկատմամբ: Նա տեսնում էր, թե ինչպես էր կործանվում հայրենի երկրամասը: 1975 թ. «Սովետական մանկավարժ» հանդեսի 7-րդ համարում հանդես գալով «Երկրագիտական նյութերի օգտագործումը պատմության դասերին» հոդվածով, մերկացնում է Արցախի դպրոցների նկատմամբ իրագործվող հակահայ քաղաքականությունը և հարց բարձրացնում Արցախի պատմությունը դիտել որպես հայ ժողովրդի պատմության բաղկացուցիչ մաս ու այն պարտադիր դասավանդել Լեռնային Ղարաբաղի դպրոցներում: Ահա թե ինչու ձերբակալումից խուսափելու համար նա ստիպված էր հեռանալ հայրենի Արցախից:

Հրանտ Աբրահամյանը ոչինչ չի խնայում նպաստելու հայրենի Արցախի հեղինակության բարձրացմանը: Արցախյան պատերազմի տարիներին լինելով «Արցախ» հայրենակցական միության ղեկավար կազմում, օր ու գիշեր աշխատում էր նպաստել Արցախի պաշտպանության ամրապնդմանը: Նրա գլխավորությամբ կազմակերպված «Վարանդա» հայրենակցական կազմակերպությունը սպասարկում էր Լեռնային Ղարաբաղի Մարտունու շրջանին, որտեղ պաշտպանական ուժերի հրամանատարն էր Մոնթե Մելքոնյանը: «Վարանդա» հայրենակցականը ձեռք էր բերում և Մարտունի առաքում վառելիք, սննդամթերք և պաշտպանության այլ միջոցներ: Թեկուզ մեկ օրինակ. 1992-ի մայիսի 9-ին Շուշիի ազատագրումից և Հայաստանի հետ ցամաքային ճանապարհը բացվելուց հետո, «Վարանդա» հայրենակցականը Արցախի Մարտունի է հասցնում 40 տոննա տարբեր բնույթի ապրանքներ և սննդամթերք: Մոնթե Մելքոնյանը բազմիցս շնորհակալություն է հայտնել «Վարանդայի» նախագահ Հրանտ Աբրահամյանին Մարտունու պաշտպանությանը ցույց տված օգնության համար: Հ. Աբրահամյանը «Արցախ» հայրենակցականի և նրա բաժանմունք-

ների տարած հերոսական գործունեության մասին պատմել է իր «Երբ հայրենիքը վտանգի մեջ է» և «Մարտ՝ կրակագծի մատույցներում» գրքերում: Արցախի իշխանությունների կողմից գնահատվել է Հ. Աբրահամյանի նվիրական գործունեությունը և արժանացել տարբեր պարգևների:

Հրանտ Աբրահամյանը անաչառ և նվիրված գիտնական է: Նրա գրչին են պատկանում հանդեսներում հրապարակված 66, լրագրերում՝ շուրջ 100 արժեքավոր հոդվածներ, 21 գրքեր և հարյուրավոր այլ բնույթի նյութեր: Ներկայումս հրատարակության են սպասվում նրա «Հայաստանի տեղական խորհուրդները Նէպ-ի տարիներին (1921-1937 թթ)» և «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն. սոցիալ-տնտեսական, հասարակական-քաղաքական և մշակութային կյանք 2000-2008 թթ.» մենագրությունները, իսկ «Արցախը 18-19-րդ դարերում» ուսումնասիրությունը և «Աշխարհի հայության բողոք-նամակները Արցախի հիմնահարցի վերաբերյալ» երկու հատորանոց փաստաթղթերի ժողովածուները շուտով պատրաստ կլինեն տպագրության:

Պրոֆեսոր Հրանտ Աբրահամյանի ուսումնասիրության հիմնական թեման Արցախն է՝ իր անցյալով և ներկայով: Նրա ամբողջական կյանքը կապված է Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետությունների պետական արխիվների և ազգային գրադարանների հետ: Նա երիտասարդ տարիներից սկսած ուսումնասիրել է հայրենի երկրամասի պատմությունը՝ հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը և իր կատարած աշխատանքները հրապարակել «Գիտությունը և մշակույթը Արցախում» հանդեսի մի շարք համարներում:

Տարբեր ու հետաքրքիր հարցեր են քննարկվում Հ. Աբրահամյանի աշխատություններում: Մայր աթոռ սուրբ Էջմիածնի հրատարակչության կողմից 2009 թ. հրատարակված նրա «Արցախահայության հասարակական-քաղաքական կյանքը և Արցախի թեմը (1901-1933)» մենագրությունը յուրահատուկ է իր էությամբ: Այդ հետաքրքիր ուսումնասիրության մեջ արխիվային նորահայտ նյութերի հիման վրա վեր է լուծված Արցախ-Ղարաբաղի ոչ միայն սոցիալ-տնտեսական ու հասարակական կյանքը, այլև մերկացված է Արցախի եկեղեցու և նրա

հոգևոր կյանքի նկատմամբ Ադրբեջանի իշխանությունների կողմից իրագործված բռնարարքները:

Պրոֆեսոր Հրանտ Աբրահամյանի ուսումնասիրություններում յուրահատուկ տեղ ունի նրա «Մարտնչող Արցախը» եռամաս մենագրությունը, որում քննարկվում է 1917-2000 թթ. Լեռնային Ղարաբաղի նորագույն պատմության բազմաթիվ հարցեր ու խնդիրներ: Հեղինակի կողմից առանձնապես մեծ պատասխանատվությամբ է ուսումնասիրվել և հասարակայնությանը ներկայացվել 1918-1923 թթ. տեղի ունեցած իրադարձությունների պատմությունը: 1918-1920 թթ. Լեռնային Ղարաբաղում տեղի է ունեցել արցախահայության 10 համագումար: Երկու տարի երկրամասը կառավարվել է այդ համագումարների կողմից, որոնք իրագործում էին օրենսդիր և գործադիր ֆունկցիաներ: Համաշխարհային պատմության մեջ դա լիովին նորություն է, որի վերաբարձրացումը և վերլուծումը պատկանում է Հրանտ Աբրահամյանին:

Հ. Աբրահամյանը հետաքրքիր հարցեր է շոշափել իր բազմաթիվ հոդվածներում ու նյութերում: Նա մերկացնելով Արցախի պատմության ալիևյան կեղծարարներին, ցույց է տվել և ապացուցել, որ հազարամյակների պատմություն ունեցող արցախցիների բնօրրանը հանդիսանում է հենց Արցախ-Ղարաբաղը, և արցախցին երբեք էլ այստեղ «եկվոր» չի եղել: Թեկուզ այն փաստը, որ այսօր երկրամասում կան արցախցիների քրտինքով արարված 2000-ից ավելի հայկական հուշարձաններ, դրա լավագույն ապացույցն է: Բացի այդ, Հ. Աբրահամյանը արխիվներից հանել և հասարակության սեփականությունն է դարձրել Արցախի պատմությանը վերաբերվող հարյուրավոր նյութեր: Վերջերս ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչության կողմից լույս տեսած նրա «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն (1991 թ. օգոստոս-1992 թ. հունվար)» փաստաթղթերի ժողովածուն, որը նվիրվել է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կազմավորման 20-ամյակին, դրա փայլուն ապացույցն է:

Հ. Աբրահամյանը նաև հայ ժողովրդի պատմության դասագրքի հեղինակ է: Նրա կազմած դասագրքով առաջնորդվում են հանրապետության բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների շատ ուսանողներ: Հ. Աբրահամյանը այդ ամբողջ աշխատանքների հետ

միասին կարողացել է վերջերս հրատարակել հայրենի Քերթ գյուղի գիտական պատմությունը: Հ. Աբրահամյանը «Արցախի հերոսամարտ» և «Թևան» գրքերի համար 1998 թվականին, իսկ «Ճակատագրին ընդառաջ» գրքի համար 2001 թ. արժանացել է ԼՂՀ կառավարության Եղիշեի անվան ամենամյա մրցանակի: Նա հրատարակության պատրաստվող հայ ժողովրդի պատմության բազմահատորյակի հեղինակներից է: Հ. Աբրահամյանը խմբագրել է մի շարք գրքեր, եղել է բազմաթիվ թեկնածուական և դոկտորական ատենախոսությունների ընդդիմախոս, հանդես է եկել բազմաթիվ գրախոսություններով: Նրա գրքերի մասին հրատարակվել են տասնյակ գրախոսություններ: Հ. Աբրահամյանի հոդվածները հրատարակվում են «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», «Բանբեր Հայաստանի արխիվների», «Карабахский экспресс», «Դրոշակ», «Վէմ», «Գիտությունը և մշակույթը Արցախում» և այլն հանդեսներում ու լրագրերում: Նա մի շարք խմբագրությունների անդամ է:

Հրանտ Աբրահամյանը ընտանիքի սիրված հայր է: Ունի մեկ տղա, երեք դուստր, 9 թոռ, մեկ ծոռ: Նա գիտությանը հավասար սիրում է նաև հողն ու ջուրը, և նրան միշտ կարելի է տեսնել բահը ձեռքին: Թող աստված երկար կյանք շնորհի հայ գիտնականին: Նա ասելիքներ ու ծրագրեր դեռ շատ ունի:

1. Պաշտպանած ատենախոսություններ

1. Լեռնային Ղարաբաղը սոցիալիզմի կառուցման տարիներին (1920-1937 թթ.) պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում, 1973թ. մարտի 17-ին:
2. Արցախահայության ազատագրական պայքարը 1917-1923 թթ. – պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում, 1997 թ. ապրիլի 25-ին:

2. Աշխատություններ

1. Արցախյան գոյամարտ, Գիտելիք հրատ., Եր., 1991, 10, 23 մամուլ, 173 էջ:
2. Երբ հայրենիքը վտանգի մեջ է, Լույս հրատ., Եր., 1997, 6 մամուլ, 96 էջ:
3. Արցախի հերոսամարտը (1918), Ամարաս հրատ., Եր., 1998, 2 մամուլ, 34 էջ:
4. Ճակատագրին ընդառաջ, Ամարաս հրատ., Եր., 2001, 15 մամուլ, 238 էջ:
5. Մարտնչող Արցախը 1917-2000, Զանգակ-97 հրատ., գիրք Ա 1917-1923, Եր., 2003, 21, 25 մամուլ, 336 էջ:
6. Հայ ժողովրդի պատմություն սկզբից մինչև մեր օրերը, դասագիրք բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ոչ մասնագիտական ֆակուլտետների ուսանողների համար, Զանգակ-97 հրատ., Եր., 2004, 13 մամուլ, 208 էջ:
7. Մարտնչող Արցախը 1923-1985, Զանգակ-97 հրատ., գիրք Բ, Եր., 2005, 17, 5 մամուլ, 276 էջ:
8. Մարտնչող Արցախը 1985-2000, Դիզակ պլյուս հրատ., գիրք Գ., Ստեփանակերտ, 2007, 46, 5 մամուլ, 742 էջ:
9. Մարտ՝ կրակագծի մատույցներում, Ամարաս հրատ., Եր., 2008, 19 մամուլ, 302 էջ:

10. Արցախահայության հասարակական-քաղաքական կյանքը և Արցախի թեմը (1901-1933), Մայր աթոռ սուրբ Էջմիածնի հրատ., Էջմիածին, 2009, 14 մամուլ, 222 էջ:
11. Քերթ. հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը, Զանգակ-97 հրատ., Եր., 2010, 13 մամուլ, 174 էջ:
12. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն (1991 թ. օգոստոս-1992 թ. հունվար): Փաստաթղթեր, ՀՀ ԳԱԱ Գիտություն հրատ., Եր., 2011, 12, 25 մամուլ, 195 էջ:

3. Հանդեսներում և ժողովածուներում տպագրված հոդվածներ

1. Սովետական շինարարությունը Լեռնային Ղարաբաղում, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 1971, թիվ 5:
2. Լեռնային Ղարաբաղի արդյունաբերության ստեղծման և զարգացման պատմությունից, Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 1971, թիվ 4:
3. Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդական տնտեսության զարգացումը հնգամյակների տարիներին, Հայաստանի ժողովրդական տնտեսություն, 1972, թիվ 3:
4. Լեռնային Ղարաբաղի գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցումները, Հայաստանի գյուղատնտեսություն, 1972, թիվ 10:
5. Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդական կրթությունը (1921-1940 թթ.), Սովետական մանկավարժ, 1971, թիվ 7:
6. Երկրագիտական նյութերի օգտագործումը պատմության դասերին, Սովետական մանկավարժ, 1975, թիվ 7:
7. Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդական տնտեսության վերականգնման դժվարությունների հաղթահարումը, ԵՊՀ տեղեկատու, 1976, թիվ 1:
8. Պատմական հասկացությունների և տերմինների դասավանդման մի քանի առանձնահատկությունների մասին, Սովետական մանկավարժ, 1976, թիվ 12:
9. Լեռնային Ղարաբաղում սովետական կարգերի հաստատման պատմությունից (1920 թ. հոկտեմբեր - 1921 թ. ապրիլ), Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 1978, թիվ 3:

10. Պատմության դասավանդման ընթացքում քաղաքական հասկացությունների և տերմինների մի քանի առանձնահատկությունների մասին, ԽՄԿԿ պատմության հարցեր, ժողովածու, Եր., 1980, թիվ 2:
11.Ղարաբաղի հայության համագումարների պատմությունից (1918 թ. հուլիս-1920 թ. մայիս), Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 1986, թիվ 1:
12. Խորհրդային Հայաստանում ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացման պատմությունից (1920-1933), Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 1983, թիվ 2:
13. Թուրքական նվաճողների դեմ Ղարաբաղի աշխատավորության մղած պայքարի պատմությունից (1918 թ. օգոստոս-հոկտեմբեր), Բանբեր Հայաստանի արխիվների, 1989, թիվ 2:
14. Անգլիական նվաճողների քաղաքականությունը Արցախի նկատմամբ (1918 թ. նոյեմբեր-1919 թ. օգոստոս), Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 1989, թիվ 7:
15. Վավերագրեր Թևան Ստեփանյանի և հարակից հարցերի մասին, Արցախ (Ստեփանակերտ), 1990, թիվ 5-6:
16. Արցախ աշխարհի իրադարձություններից, Մանկավարժ, 1990, թիվ 11:
17. Եվս մի անբարո քայլ, Քաղաքական զրուցակից, 1991, թիվ 15:
18. Ղարաբաղյան իրադարձություններից (1919 թ. օգոստոս-1920 թ. հուլիս), Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 1990, թիվ 8:
19. Ի լրումն, Արցախ, 1991, թիվ 4:
20. Գարեգին Նժդեհը Սյունիքում (1919 թ. օգոստոս-1921 թ. հուլիս), Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 1991, թիվ 3:
21. Անդրանիկը Զանգեզուրում, Մանկավարժ, 1991, թիվ 7:
22. Գարեգին Նժդեհ, Մանկավարժ, 1991, թիվ 10:
23. Արցախը դեմոկրատական կարգերի հաստատման ճանապարհին (1917-1918 թթ.), Քաղաքական զրուցակից, 1991, թիվ 2:
24. Պատմության սպիտակ բծերը, Քաղաքական զրուցակից, 1990, թիվ 23-24:
25. К вопросу об армянстве Арцаха как о "прищельцах", Вестник общественных наук, 1993, номер 1:

26. Թե ինչու Անդրանիկը ետ վերադարձավ Արցախի կես ճանապարհից, Պայքար, 1997, թիվ 2:
27. Մարտակերտի և Մսմնայի ճակատամարտերի հարցի շուրջը, Պայքար, 1997, թիվ 2:
28. Արցախի միացումը Հայաստանի Հանրապետությանը, Պայքար, 1997, թիվ 1:
29. Դավիթ Անանունի քաղաքական ճակատագիրը, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 1998, թիվ 1:
30. Արցախը վաղուց է ճաշակել այդ դառը պտուղը, Դրոշակ, 1998, թիվ 3:
31. Շարժում... «Ղարաբաղ» կոմիտե... Բաժանում, Դրոշակ, 1998, թիվ 7:
32. Աղրբեջանցիների ցեղասպանությո՞ւն, Դրոշակ, 1998, թիվ 12:
33. Արցախյան հիմնահարցը Ղարաբաղի հայության համագումարների որոշումներում, Դրոշակ, 1998մ, թիվ 14:
34. Արցախահայությունը շարունակում էր պայքարել, Դրոշակ, 1998, թիվ 18:
35. Արցախահայության հերոսամարտերի էջերից, Դրոշակ, 1998, թիվ 19:
36. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության առաջին սահմանադրությունը, Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2000, թիվ 1:
37. Սկզբնաղբյուրի համարժեք աշխատություն (Շահեն Մկրտչյանի Արցախյան գրառումներ գրքի առաջաբանը), Եր., 2001:
38. Շուշիի ռեալականի պատմության էջերից, Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2001. թիվ 1-2:
39. Թաթուլի անձի շուրջը. Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2001, թիվ 1-2:
40. Արցախը հնագույն ժամանակներից մինչև 20-րդ դարի սկիզբը, Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2001, թիվ 3-4, շարունակությունը՝ նույն հանդես, 2002, թիվ 1-2, շարունակությունը՝ նույն հանդես, 2003, թիվ 1-2, շարունակությունը՝ նույն հանդես, 2003, թիվ 3-4:
41. Շուշիի ազատագրման հարցի շուրջը, Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2002, թիվ 3-4:

42. Արցախի թեմն իր գոյության վերջին տարիներին, Էջմիածին, 2003, թիվ 2:
43. Արցախի թեմը 1917-1920 թվականներին, Էջմիածին, 2004, թիվ Թ-Ժ:
44. Արցախյան շարժումը և հայ քաղաքական ու հասարակական ուժերը, Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2004, թիվ 1-2:
45. Հայ ժողովրդի պատմության առարկայից ռեֆերատների առաջադրման փորձից, Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2004, թիվ 3-4:
46. 1988-ի փետրվարյան օրերին, Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2005, թիվ 1-2:
47. Արցախի թեմը առաջին աշխարհամարտի տարիներին, Էջմիածին, 2005, թիվ Է-Ը:
48. Արցախահայությունը Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին, Հայկական բանակ, 2005, թիվ 24:
49. Арцахские армяне в годы Великой Отечественной войны, Айкакан банак, 2005, специальный выпуск, ст. 121-31.
50. Ցարի 1903 թ. հունիսի 12-ի հրամանը և Արցախի թեմը, Էջմիածին, 2006, թիվ Է-Ը:
51. Կամավորական ջոկատներից մինչև պաշտպանության բանակի ստեղծումը, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2006, թիվ 3:
52. Ալեքսանդրապոլի իրադարձությունների շուրջ, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2007, թիվ 2:
53. Ներսես Աշտարակեցին և Արցախը, Էջմիածին, 2007, թիվ 12:
54. Մարդը՝ իմ սրտում, Ավետիք Մկրտչյան. մարդ և քաղաքացին գրքում, Եր., 2008, էջ 180-183:
55. Պատմական մտածողությամբ ու մտահոգությամբ, Համլետ Հարությունյանի Քաղաքական քառուղիներում 1999-2009 գրքի (Երևան, 2009) առաջաբանը:
56. Ընակչության սոցիալական պաշտպանվածության հարցերը Արցախում (2000-2006 թթ.), Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2010, թիվ 1-2:
57. В тисках блокады, Карабахский экспресс, 2010, номер 3:

58. Արցախի հանրապետության տնտեսական խնդիրները, Կրթությունը և գիտությունը Արցախում, 2010, թիվ 1-2, շարունակությունը՝ նույն հանդես, 2010, թիվ 3-4:
59. Ասես նա իջել էր Օլիմպիոսից (Համլետ Հարությունյանի «Նախագահը. Սուրեն Աղամյանը ժամանակակիցների հուշերում» գիրք, Եր., 2010, էջ 246-249):
60. Այն փոթորկալից օրը, Դրոշակ, 1910, թիվ 8, շարունակությունը՝ նույն հանդես, 2010, թիվ 9:
61. 1826-1828 թթ, ռուս-պարսկական պատերազմից հետո Ղարաբաղ տեղափոխված հայության թվաքանակի շուրջ, Վէմ, 2010, թիվ 3:
62. Արցախի հիմնահարցը 18-րդ դարում, Ստեփանակերտի Մ. Մաշտոցի անվան համալսարան, Լրատու, 2010, թիվ 2:
63. ՀՀ Դաշնակցությունը Արցախում (1989-1992 թթ.), Դրոշակ, 2011, թիվ 1, շարունակությունը՝ նույն հանդես, 2011, թիվ 2:
64. Արցախի հիմնախնդիրը 19-րդ դարում, Ստեփանակերտ Մ. Մաշտոցի անվան համալսարան, Լրատու, 2011, թիվ 1:
65. Тезисы лжи, Карабахский экспрес, 2011, номер 2.

4. Լրագրերում տպագրված հոդվածներ[*]

1. Մեր գյուղին տանք գեղեցիկ անուններ, Սովետական Ղարաբաղ (Ստեփանակերտ), թիվ 266, 13 նոյեմբերի 1963:
2. Ընկան հերոսաբար, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 56, 7 մարտի 1967:
3. Մինաս Ստեփանյան, Սովետական Ղարաբաղ, 7 մայիսի 1967:
4. Ապագա հասցեն, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 109, 12 մայիսի 1967:
5. Վերջին խոսքը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 115, 19 մայիսի 1967:
6. Ինչու հուզվեց Մարկոս Աղամովը, Աշխատանք (Լեռնային Ղարաբաղ, Մարտունի), թիվ 49, 17 հունիսի 1967:

---

[*]Որոշ պատճառներով դուրս են մնացել լրագրերում տպագրված մի շարք հոդվածներ:

7. Վարանդայի սովետների առաջին կոնֆերանսը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 186, 10 օգոստոսի 1967:
8. Նրա կյանքի ուղին, Աշխատանք, թիվ 71, 2 սեպտեմբերի 1967:
9. Սոցիալիստական վերափոխումների ճանապարհին, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 210, 7 սեպտեմբերի 1967:
10. Հիշել և եկել է տեսության, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 221, 20 սեպտեմբերի 1967:
11. Սրտի խոսք և հիսունամյա ժայիտ, Աշխատանք, թիվ 89, 4 նոյեմբերի 1967:
12. Նրանք 106-ն էին, Աշխատանք, թիվ 90, 7 նոյեմբերի 1967:
13. Ձայրույթ կար նրա աչքերում, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 221, 20 սեպտեմբերի 1968:
14. Հայրենիքի զինվորը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 24, 29 հուլիսի 1970:
15. Այո, չարիք է անտարբերությունը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 111, 14 մայիսի 1971:
16. Մարզային կոմերիտական կազմակերպության առաջին կոնֆերանսը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 272, 20 նոյեմբերի 1970:
17. Ուսուցիչ, աշակերտ, ծնող, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 287, 8 դեկտեմբերի 1971:
18. Թերթելով պատմության էջերը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 287, 8 դեկտեմբերի 1971:
19. Պատմության էջերից, Աշխատանք, թիվ 72, 7 ապրիլի 1973, շարունակությունը՝ թիվ 73, 10 ապրիլի 1973:
20. Մարզում սոցիալիզմի կառուցման կազմակերպիչը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 203, 30 օգոստոսի 1973:
21. Սոցիալիզմի կառուցման ակտիվ մասնակիցները, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 57, 8 մարտի 1974:
22. Բարեկեցիկ կյանքի պտուղները, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 158, 9 հուլիսի 1974:
23. Հայրենակցական նյութերի օգտագործումը պատմության դասերին, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 23, 28 հունվարի 1975:

24. Էջեր մեր երկրամասի պատմությունից, Աշխատանք, թիվ 21, 18 փետրվարի 1975:
25. Սովետների դերն ու պարտականությունները, Աշխատանք, թիվ 65, 3 հունիսի 1975:
26. Պատմական հասկացությունների և տերմինների ուսուցումը պատմության դասերին, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 196, 22 օգոստոսի 1975:
27. Արցախյան գոյամարտ. 1917-1923թթ., Հայրենիքի ձայն, թիվ 47 (2.11.1988), թիվ 48 (6.11.1988), թիվ 49 (16.11.1988), թիվ 50 (23.11.1988), թիվ 51 (30.11.1988), թիվ 40 (4.10.1989), թիվ 41 (11.10.1989), թիվ 42 (18.10.1989), թիվ 43 (25.10.1989), թիվ 45 (10.11.1989), թիվ 46 (15.11.1989), թիվ 47 (22.11.1989), թիվ 50 (13.12.1989), թիվ 51 (20.12.1989):
28. Պահանջվում է արդարացի լուծում, Խորհրդային Ղարաբաղ, թիվ 135, 14 հունիսի 1989:
29. Արցախը Ադրբեջանին կցելու հարցի շուրջը, Երեկոյան Երևան, թիվ 145, 20 հունիսի 1989:
30. Զորավար Անդրանիկը և արցախահայությունը, Հայրենիքի ձայն, թիվ 9 (28.02.1990), թիվ 11 (14.03.1990):
31. Фидаин Аслан, Коммунист, н. 86, 15 апреля 1990.
32. Պայքար, պայքար մինչև վերջ, Դպրություն, թիվ 60, 27 հուլիսի 1990:
33. Արցախյան հանդիպումներ, Հայրենիքի ձայն, թիվ 38, 19 սեպտեմբերի 1990, թիվ 40, 3 հոկտեմբերի 1990, թիվ 41, 10 հոկտեմբերի 1990:
34. Զորավարի դավանանքը, Դպրություն, թիվ 90, 7 նոյեմբերի 1990:
35. Դավադրություն, Արցախականչ, թիվ 6 (27.12.1990), թիվ 1 (12.01.1991):
36. Արամայիս, Արցախականչ, թիվ 8, 20 մարտի 1991:
37. Պրեզիդենտը՝ նոր սադրանքի հեղինակ, Արցախականչ, թիվ 8, 3 մայիսի 1991:
38. Мнимый референдум, «проведенный» в Нагорном Карабахе в 1923 г., Голос Армении, н. 82, 27 мая 1991.

39. Մտորումներ գոյապայքարի ճանապարհին, Ազատամարտ, թիվ 38, նոյեմբեր, 1991:
40. Արցախյան հանդիպումներ. վառելիք և փամփուշտ, Ազատամարտ, թիվ 8, 21-27 փետրվարի 1992:
41. Մտորումներ արցախյան խնդրի շուրջ, Ստեփանակերտ, թիվ 7, 15-21 ապրիլի 1993:
42. Ղարաբաղի հայության համագումարները, ԼՂ Հանրապետություն, թիվ 18, 28 սեպտեմբերի 1994:
43. Թևան Ստեփանյան, ԼՂ Հանրապետություն, թիվ 19. 6 հոկտեմբերի, 1994:
44. Աբրահամ Կիսիբեկյան, ԼՂ Հանրապետություն, թիվ 31, 8 մարտի 1995:
45. Լեռնային Ղարաբաղին ինքնավարություն տալու և հանրաքվե անցկացնելու հարցի շուրջը, ԼՂ Հանրապետություն, թիվ 14, 9 փետրվարի 1995, թիվ 34, 14 մարտի 1995:
46. Թե ինչու զորավար Անդրանիկը չմտավ Արցախ, ԼՂ Հանրապետություն, թիվ 123, 10 սեպտեմբերի 1996:
47. Իրադարձություններն Արցախում (1917-1923 թթ.), ԼՂ Հանրապետություն, թիվ 133, 3 հոկտեմբերի 1996:
48. Ինչու Շուշին հանձնվեց թուրք զավթիչներին, ԼՂ Հանրապետություն, թիվ 159, 3 դեկտեմբերի 1996:
49. Թե ինչու եմ մտահոգված, Հայոց աշխարհ, 11 մարտի 1998:
50. Սկիզբ՝ 1988, Առերեսում, թիվ 23, փետրվար 1998:
51. Սկիզբ՝ 1988 (շարունակություն), Առերեսում, թիվ 24, փետրվար 1998:
52. Թե ինչպես Արցախը կցվեց Ադրբեջանին, Ստեփանակերտ, թիվ 11, 20 մարտի 1998:
53. Թե ինչպես Արցախը կցվեց Ադրբեջանին (շարունակություն), Ստեփանակերտ, թիվ 12, 25 մարտի 1998:
54. Նոմենկլատուրային «ընկերներ», Հայոց աշխարհ, թիվ 72, 22 ապրիլի 1998:
55. Որոնումների ճանապարհին, Հայաստան, թիվ 47, 7 մայիսի 1998:

Քրոջ հետ, 1954 թ.

II
Գ 7257

Զինվորական տարիներ, Կլոոգա (Էստոնիա),

դեկտեմբեր. 1956 թ.

ՀՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԻՄՆԵՐԻՐ ԳԻՏԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Արցախ, 1960 թ.

Քերթի ութամյա դպրոցի տնօրեն Հ. Աբրահամյանը դպրոցի ուսուցիչների և ավարտական 8-րդ դասարանի աշակերտների հետ, 1961 թ.

Համագյուղացի ուսուցիչների հետ, Քերթ, 1961 թ.

Մինսկ. որակավորման դասընթացներում,
21 դեկտեմբերի, 1976 թ.

Եղբոր և մյուս հարազատների հետ, ապրիլ, 1977 թ.

Գիտական կոնֆերանսում ելույթի ժամանակ

Որակավորման դասընթացներում, Լենինգրադ, մարտ, 1984 թ.

Շուշի. Ղազանչեցոց ս. Ամենափրկիչ եկեղեցում, բանաստեղծ Գուրգեն Գաբրիելյանի հետ, 19 հուլիսի 1998 թ.

Ավագ դստեր հետ, 2000 թ.

Շուշի. Ղազանչեցոց ս. Ամենափրկիչ
եկեղեցու մուտքի մոտ, 2000 թ.

Թոռ՝ Արփինեի հետ. 12 ապրիլի, 2001 թ.

Արցախ. թոռների հետ, 2003 թ.

Տղայի՝ Հովիկի և Զորի Բալայանի հետ. 11 նոյեմբերի, 2004 թ.

Աշխատասենյակում. 2004 թ.

Խնջույքի ժամանակ, 5 հոկտեմբերի 2004 թ.

«Արցախ» հայրենակցական միության անդամների հետ, 2005 թ.

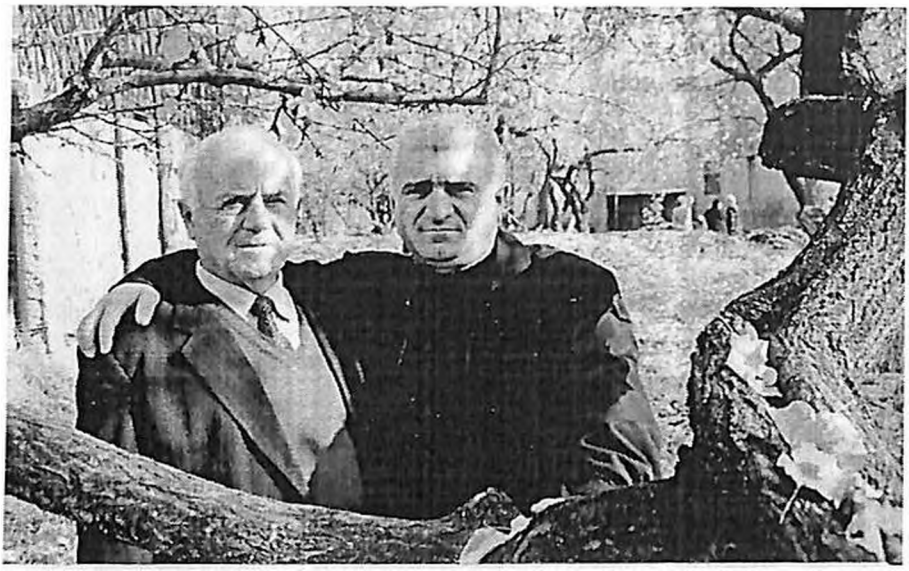

Տղայի հետ, Երևան. 2005 թ.

Հարազատների հետ սեփական այգում, 2006 թ.

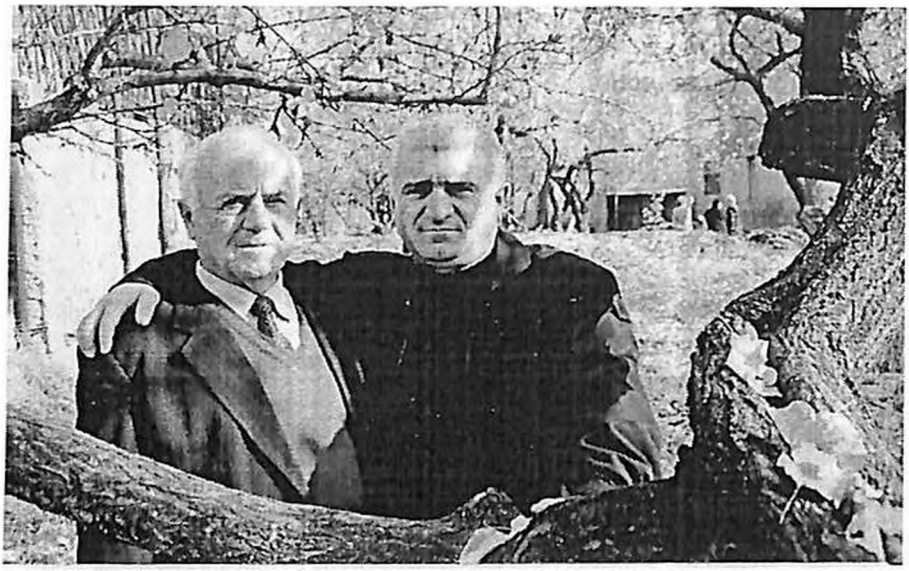

Տղայի հետ, Երևան. 2005 թ.

Հարազատների հետ սեփական այգում, 2006 թ.

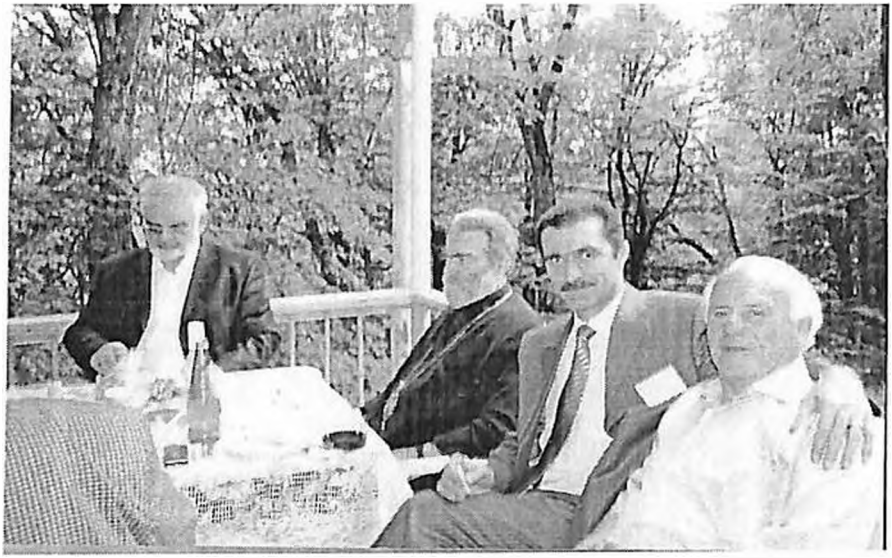

Շուշի. Արցախի համալսարանի ռեկտոր Համլետ Գրիգորյանի, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգև սրբազանի և ԼՂՀ կրթության նախարար Կամո Աթայանի հետ, 21 հունիսի 2007 թ.

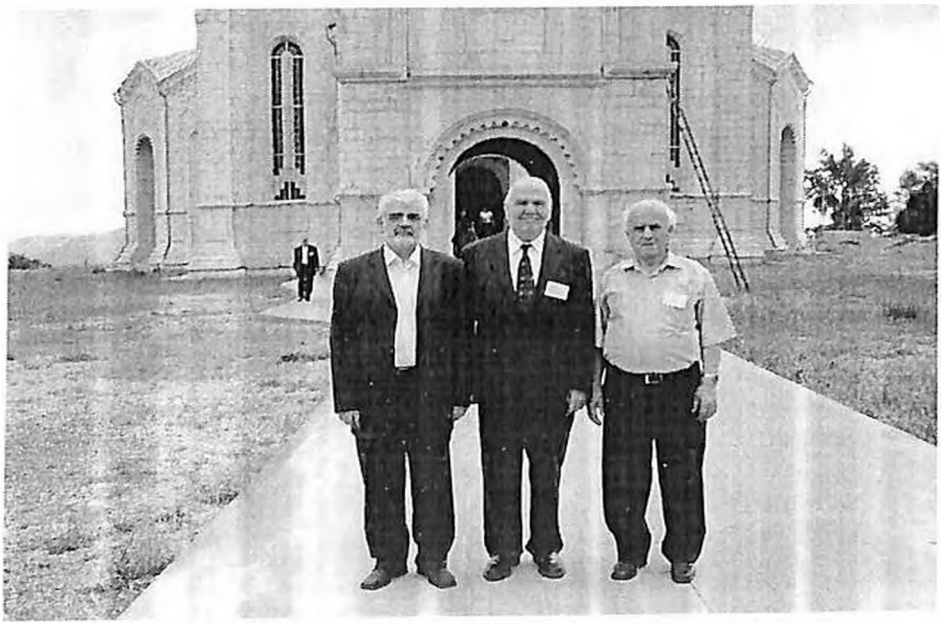

Ռիչարդ Հովհաննիսյանի հետ
Շուշի, 21 հունիսի 2007 թ.

Հայրենի գյուղի միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչների հետ, 2007 թ.

Արցախ. զինվորական զորամասում, 22 հունիսի 2007 թ.

Արցախ, ռազմական զորամաս, 22 հունիսի 2007 թ.

Զինվոր թոռան հետ, 22 հունիսի 2007 թ

Շուշի. Ղազանչեցոց ս.Ամենափրկիչ եկեղեցում,
հունիսի, 2007 թ.

Արցախի պետական համալսարան, 18 հունվարի, 2008 թ.

Ստեփանակերտ. Աբել Աղանբեկյանի և Զորի Բալայանի հետ, 18 հունվարի 2008 թ.

Ելույթ Թեքեյան կենտրոնում, 2008 թ.

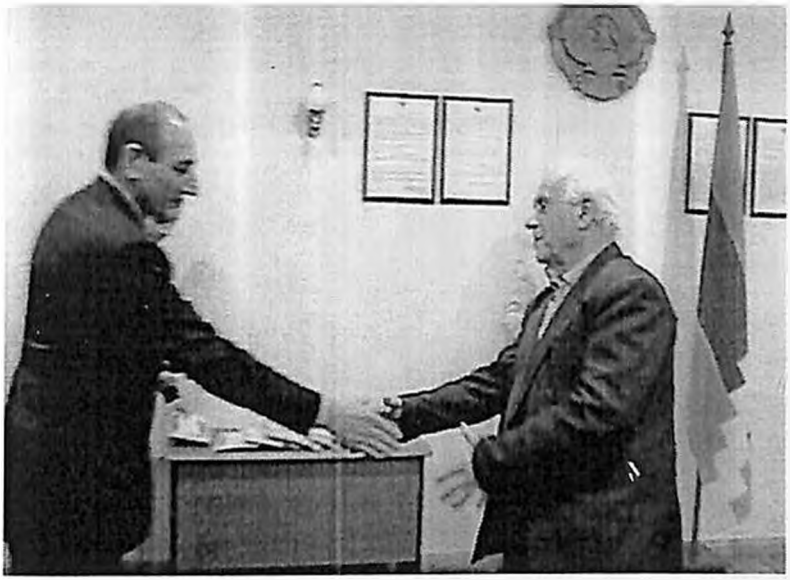

ԼՂՀ նախագահ Բակո Սահակյանը հանձնում է կառավարական նվեր, 15 նոյեմբերի 2008 թ.

Համագյուղացի, կենսաբանական գիտությունների դոկտոր Արտակ Գուլյանի և մանկավարժական գիտությունների թեկնածու Ռուդիկ Ադաբեկյանի հետ, Ստեփանակերտ, հունվար, 2009 թ.

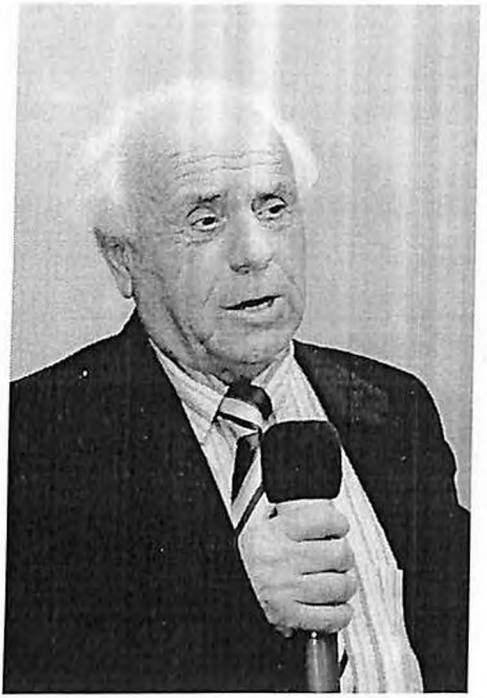

Ելույթի պահին

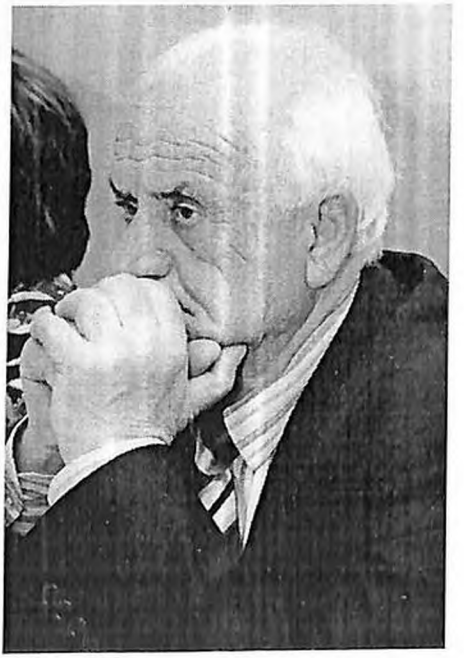

Խոհերի մեջ

«Փարվանա» ռեստորանում, 1 մայիսի 2010

Ռադիկ Մարտիրոսյանի ծննդյան օրը, 7 մայիսի 2011 թ.

Հարազատների հետ. 2009 թ.

Ծոռ՝ Սոնայի հետ, 28 հունիսի 2011 թ.

56. Մեռնել, բայց չհպատակվել, Ստեփանակերտ, թիվ 19, 15 մայիսի 1998:
57. Ղարաբաղյան հիմնահարցի հայաստանյան դիրքորոշումը, Հայաստան, թիվ 55, 26 մայիսի 1998:
58. Կյանքի խաչմերուկում (Հուշի մի պատառիկ), Հայաստան, թիվ 63, 16 հունիսի 1998:
59. Արցախի ոգին անկոտրում է, Ստեփանակերտ, թիվ 22, 12 հունիսի 1998:
60. Որդեկորույս մոր խոսքը, Հայաստան, թիվ 70, 7 հունիսի 1998:
61. Լրջորեն՝ լուրջ հարցի մասին, Գիտություն, թիվ 15, 1-15 օգոստոսի 1998:
62. Հայոց հպարտության Շուշին, Հայաստան, թիվ 89, 29 սեպտեմբերի 1998:
63. Հողի սեփականաշնորհո՞ւմ... Իսկ չէ որ..., Հայաստան, թիվ 90, 1 հոկտեմբերի 1998:
64. Պատմությանը խորթ են զիգզագները, Հայաստան, թիվ 92, 6 հոկտեմբերի 1998:
65. Արցախի Սարդարապատը, Հայաստան, թիվ 98, 20 հոկտեմբերի 1998:
66. Արցախի գոյամարտի տարեգիրը, Հայաստան, թիվ 10, 2 փետրվարի 1999:
67. Ապշեցուցիչ է, բայց փաստ է, Գարդմանք, թիվ 6, մայիսի 1999:
68. Այո, անբարոյականությունն էլ պետք է սահման ունենա, Գարդմանք, թիվ 8, մայիս 1999:
69. Մի քայլ առաջ, Հայաստանի Հանրապետություն, թիվ 183, 7 հոկտեմբերի 2000:
70. ՀՀ նորընտիր Ազգային ժողովը՝ Արցախյան հիմնախնդրի արդարացի լուծման երաշխավոր, Գարդմանք, թիվ 7, մայիս 1999:
71. Հավատարիմ նախնիների դավանանքին, Ազատ Արցախ, թիվ 99, 24 օգոստոսի 1999:
72. Բարեհամբույր ժպիտը, Ուսանող, թիվ 3, 10 նոյեմբերի 2000:
73. Ատում են, որովհետև վախենում են, Հայոց աշխարհ, թիվ 20, 2 փետրվարի 2001:

74. Ռեալականի սաները, Ազատ Արցախ, թիվ 54, 12 մայիսի 2001:
75. Շուշիի ռեալականի 1917-1920 թթ. գործունեության պատմությունից, Ազատ Արցախ, թիվ 65, 7 հունիսի 2001:
76. 1919թ. օգոստոսյան ժամանակավոր համաձայնագրի հարցի շուրջ, Եղիցի լույս (Ստեփանակերտ), թիվ 1, հունվար 2002:
77. Арцахская анархия в 1920-1933 годах, Голос Армении, 20 марта 2002.
78. Արցախի թեմը 1920-1933 թթ., Ազատ Արցախ, 20 մարտի 2003:
79. Արցախցիները երկրորդ աշխարհամարտում, Հայրենի եզերք, թիվ 3, 23 մարտի 2005:
80. Արցախի դպրոցը Մեծ հայրենականի տարիներին, Լուսարար (Ստեփանակերտ), թիվ 7, 16 ապրիլի 2005:
81. Պետք է մտածել, Ազատ Արցախ, թիվ 110, 22 սեպտեմբերի 2005:
82. Գյուղական գույներ, պատկերներ, Հայրենի եզերք, թիվ 8, 13 սեպտեմբերի 2005:
83. Լինում է նաև այսպես, Հայրենի եզերք, թիվ 1, 26 հունվարի 2006:
84. Կեղծարարները պատմության դատի առաջ, Հայրենի եզերք, թիվ 6, 20 հունիսի 2006, նաև՝ Լուսարար, թիվ 16, 10 օգոստոսի 2006:
85. Ներգամտության ևս մեկ օրինակ, Հայրենի եզերք, թիվ 12, 31 դեկտեմբերի 2006:
86. Խճանկար գյուղի և գյուղացու հոգսերի, Հայրենի եզերք, թիվ 9, 2 հոկտեմբերի 2006:
87. Կամավորական ջոկատներից մինչև ազգային բանակի ստեղծումը, Հայրենի եզերք, թիվ 1, 25 հունվարի 2007:
88. Մի դեպք Շուշիի ճակատագրից, Հայրենի եզերք, թիվ 4, 25 սեպտեմբերի 2007:
89. Լեգենդ, որը մոտ է ճշմարտությանը, Հայրենի եզերք, թիվ 9, 31 դեկտեմբերի 2007, նաև՝ «Ազատ Արցախ», թիվ 2, 9 հունվարի 2007:
90. Ինչպես չի կարելի բանավիճել ընդդիմախոսի հետ, Ազատ Արցախ, թիվ 75, 22 մայիսի 2008:
91. Вардан Акопян, председатель союза писателей, Голос Армении, 8 сентября 2009.

92. 20-21 февраля 1988 г. Ереван и Москва, Голос Армении. н.18, 23 февраля 2010.
93. Арцах. 20 февраля 1988 г., Голос Армении. н.17, 20 февраля 2010.
94. Шуша, 23 марта 1920 года, Голос Армении, н. 29, 23 марта 2010.
95. Ցեղասպանությունից ցեղասպանություն, Հայաստանի Հանրապետություն, թիվ 50, 23 մարտի 2010:
96. ՀՅԴ Շուշիի կոմիտեն և զորավար Անդրանիկը, Ապառաժ (Ստեփանակերտ), թիվ 1, հունվար, 2011:
97. Жаркое лето 1992 г. Как выбрали и не выбрали председателья ВС НКР, Голос Армении, н. 15, 17 февраля 2011.

5. Համահեղինակությամբ հրատարակված աշխատություններ

1. Սովետական Հայաստանի տրիկոտաժի արդյունաբերությունը, Միքայել Հակոբյանի համահեղինակությամբ, Եր., 1984, 2, 5 մամուլ, 38 էջ:
2. Խորհուրդները որպես դեմոկրատիայի բարձրագույն ձև, Վահրամ Բալայանի համահեղինակությամբ, Խորհրդային մանկավարժ, 1988, թիվ 12:
3. Արցախ, օրացույց 1995, Համլետ Գրիգորյանի, Հայկ Խաչատրյանի և Հլանտ Խաչատրյանի համահեղինակությամբ, Աղվանք հրատ., Եր., 1994, 6 մամուլ, 104 էջ:
4. Արցախ, գրպանի օրացույց 1996, Հայկ Խաչատրյանի համահեղինակությամբ, Ամարաս հրատ., Եր., 1995, 79 էջ:
5. Հայաստան, գրպանի օրացույց 1996, Հայկ Խաչատրյանի համահեղինակությամբ, Ամարաս հրատ., Եր., 1996, 79 էջ:
6. Արցախցիների համար զոհված դիզակցիները. 1988-2000, Շահեն Մկրտչյանի համահեղինակությամբ, Դիզակ հայրենակցական-բարեգործական միություն, Եր., 2000, 14 մամուլ, 216 էջ:
7. Արցախի համար զոհված վարանդացիները (1988-2001), Համլետ Հարությունյանի համահեղինակությամբ, Նոյան տապան հրատ., Եր., 2003, 20 մամուլ, 318 էջ:

8. Ազատագրված տարածքների պատմական նշանակության հարցի շուրջ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆ. Գուրգեն Գեղամյանի համահեղինակությամբ, Դրոշակ, 2009, թիվ 9:
9. ԼՂՀ-ի ազատագրված տարածքների, արտագաղթի և վերաբնակեցման հարցերի շուրջ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆ. Գուրգեն Գեղամյանի համահեղինակությամբ, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2011, թիվ 1:

6. Հ. Աբրահամյանի կողմից խմբագրված և հրատարակված աշխատություններ

1. Ղարաբաղի ողբերգությունը. հատվածներ ականատեսի օրագրից, Երեկոյան Երևան, թիվ 223, 26 սեպտեմբերի 1989:
2. Արցախահայության հույսը, Ավանգարդ, թիվ 23, 28 փետրվարի 1990:
3. Միակ հույսը, Դպրություն, թիվ 21, 13 մարտի 1990:
4. Վերամիավորման պայքարը սկսվել է յոթ տասնամյակ առաջ, Խորհրդային Ղարաբաղ, թիվ 221, 19 հոկտեմբերի 1990, թիվ 222, 20 հոկտեմբերի 1990, թիվ 223, 21 հոկտեմբերի 1990:
5. Борьба за воссоединение началось 70 лет назад. Протокольные записи заседаний коллегии временного провительства Арцаха, Советский Карабах, н.225, 24 октября 1990, н.226, 25 октября 1990, н.227, 26 октября 1990.
6. Из тюрменных записок Гарегина Нжде, Вестник общественных наук, 1991. н. 5.
7. Լեոն դժգոհում էր մտավորականության վիճակից, Ազգ, թիվ 72, 15 օգոստոսի 1992:
8. Լեոի նամակը Դավիթ Անանունին, Դպրություն, թիվ 7, 13 փետրվարի 1992:
9. Արամայիս (Միսակ Տեր-Դանիելյան) Ղարաբաղի տագնապը (պատմության համար), օրագրություն (26 ապրիլի-26 հուլիսի 1919 թ.), Ռ. Գրիգորյանի մասնակցությամբ, «Հայաստան» հրատ., Եր., 1993, 6, 72 մամուլ, 116 էջ:

10. Արցախը կանչում էր Անդրանիկին, Երկիր Նաիրի, թիվ 15. 13 մայիսի 1994:
11. Արցախցիների նամակները Անդրանիկին, Ասպար, թիվ 8, հոկտեմբեր, 1994:
12. Արցախը կանչում էր Անդրանիկին, Հայաստան հրատ., Եր., 1995, 6 մամուլ:
13. Թևան, Ամարաս հրատ., Եր., 1998, 4 մամուլ, 63 էջ:
14. Հայ գրողների նամակները Դավիթ Անանունին, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2001, թ.2:
15. Ստրկությունը՝ սովետականավարի, Գերասիմ Բաղդասարյանի հուշերը, Հայաստանի Հանրապետություն, թիվ 47, 15 հունիսի 2001:
16. Համլետ Գրիգորյան, Գրիշա Հարությունյան, Արցախի դպրոցը հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը, պատասխանատու խմբագիր, Զանգակ-97, Եր., 2005, 30 մամուլ, 428 էջ:
17. Կոչ արցախցիներին, Հայրենի եզերք, թիվ 2, 26 փետրվարի 2007:
18. Կոչեր արցախահայությանը, Էջմիածին, 2009, թիվ Ը:
19. Արցախահայության ծանր վիճակը մտահոգում էր թեմի առաջնորդին, Նարեկ (Ստեփանակերտ, գիտական, կրթական, գեղարվեստական հանդես, Գրիգոր Նարեկացի համալսարան), 2009, թիվ 2:

7. Գիտաժողովների զեկուցումներ[*]

1. Պրոլետարիատի դիկտատուրայի մի քանի խնդիրների և դրանց կենսագործման կուսակցական ղեկավարության մասին- Ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտ, 1982 թ. փետրվարի 12-13-ը, Հանրապետական 11-րդ գիտամեթոդական կոնֆերանսի Թեզիսներ, Եր., 1982, էջ 3-6:
2. Սովետները և նրանց ունեցած դերը սոցիալիզմի կառուցման տարիներին - Ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտ,

---

[*] Գիտական կոնֆերանսներում ներկայացված զեկուցումների մի մասը դուրս է մնացել:

1983 թ. փետրվարի 25-26-ը, Հանրապետական 12-րդ գիտամեթոդական կոնֆերանսի Թեզիսներ, Եր., 1983, էջ 2-5:
3. Սովետական Հայաստանում հեղկոմներից սովետներին անցնելու յուրահատկությունների մասին-Ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտ, 1984 թ. փետրվարի 25-26-ը, Հանրապետական 13-րդ գիտամեթոդական կոնֆերանսի Թեզիսներ, Եր., 1984, էջ 3-5:
4. Կուսակցական և պետական կազմակերպությունների դերը Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացման գործում սոցիալիզմի կառուցման տարիներին (ՀՍՍՀ նյութերով) – Ֆիզկիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտ, 1985 թ. փետրվարի 25-26-ը, Հանրապետական 14-րդ գիտամեթոդական կոնֆերանսի Թեզիսներ, Եր., 1985, էջ 2-6:
5. Կուսակցական և պետական կազմակերպությունների դերը սոցիալիզմի կառուցման տարիներին սպորտը արտադրության հետ կապելու ուղղությամբ (ՀՍՍՀ նյութերով) – Ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտ, 1986 թ. փետրվարի 25-26-ը, Հանրապետական 15-րդ գիտամեթոդական կոնֆերանսի Թեզիսներ, Եր., 1986, էջ 3-6:
6. Կուսակցական և սովետական մարմինների դերը Սովետական Հայաստանում 1936-1940 թթ. Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի զարգացման գործում – Ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտ, 1987 թ. փետրվարի 25-26-ը, Հանրապետական 16-րդ գիտամեթոդական կոնֆերանսի Թեզիսներ, Եր., 1987, էջ 2-5:
7. Սովետների գործունեության ակտիվացման կուսակցական կուրսը (1924-1925 թթ.) – Ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտ, 1988 թ. փետրվարի 25-26-ը, Հանրապետական 17-րդ գիտամեթոդական կոնֆերանսի Թեզիսներ, Եր., 1988, էջ 3-6:
8. Սովետական Հայաստանի ֆիզկուլտուրան և սպորտը երիտասարդության ռազմա-հայրենասիրական դաստիարակության հետ առնչելու կուսակցական, կոմերիտական և պետական մարմինների կուրսը (1920-1940 թթ.) – Ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական

ինստիտուտ, 1989 թ. փետրվարի 25-26-ը, Հանրապետական 18-րդ գիտամեթոդական կոնֆերանսի Թեզիաներ, Եր., 1989, էջ 2-6:
9. Շուշիի ազատագրման ռազմաքաղաքական նշանակությունը, Մեծ հաղթանակի 60-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութեր, Գյումրի, 2005, էջ 86-89:
10. Շուշիի ռեալականը 1917-1920 թթ. –Շուշիի ռեալական ուսումնարանի հիմնադրման 120-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողով, 23-25 մայիսի, 2001թ., Շուշի-Ստեփանակերտ, 2001:
11. Արցախի թեմը 20-րդ դարի առաջին տասնամյակներում (1901-1933 թթ.) – Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության անցյալը, ներկան և ապագան Միջազգային գիտաժողով Ստեփանակերտում, 2006թ., հունիսի 21-24-ը, Երևանի համալսարանի հրատ., 2006, էջ 67-72:
12. Երեք դրվագ Շուշիի պատմական ճակատագրից – Շուշիի ազատագրման 15-րդ տարեդարձին նվիրված գիտաժողով՝ Շուշին հայոց քաղաքակրթության օրրան, Եր., 2007, էջ 194-204:

13. ԼՂՀ պաշտպանության և ազատագրված տարածքների շուրջ – XXI դարի մարտահրավերները և մարդկային զարգացման ասպեկտները միջազգային գիտական կոնֆերանսի ժողովածու, Ավետիք Մկրտչյանի անվան տնտեսահրավագիտական համալսարան, Եր., 2010, էջ 88-92:

8. Գրախոսություններ

1. Հեղինակը կոլտնտեսության նախագահն է, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 284, 5 դեկտեմբերի 1973:
2. Հուշեր պարտիզանների սխրանքների մասին, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 89, 16.04.1975:
3. Երբ խեղաթյուրվում են պատմական փաստերը, Առավոտ, թիվ 23, 7 փետրվարի 1998:
4. Որդեկորույս մոր խոսքը, Հայաստան, թիվ 70, 7 հուլիսի 1998:
5. Պատմությունը այդպես չպետք է գրվի, Գիտություն, թիվ 3, 1-15 փետրվարի 1999:

6. Повесть о Мсманской битве, о книге В. А. Мурадяна Отец и отчим, Голос Армении, н. 78, 13 июля 1999 г.

7. Բացառիկ գիրք Շուշիի ռեալականի մասին, Լուսաբեր, թիվ 6, հունիս 2001:

8. Գիրք՝ Արցախի մարշալի մասին, Ազատ Արցախ, թիվ 123, 14 հոկտեմբերի 2006:

9. Կլիմենտ Հարությունյանի Գեներալ-մայոր Վլադիմիր Ասատուրի Հայրապետյանի գրքի մասին, Զանգակ-97 հրատ., Եր., 2007, 18, 5 մամուլ, 296 էջ:

10. Участие воинов-армян в Сталинградской битве (17 июля 1942 г. -2 февраля 1943 г.), автор К. А. Арутюнян, изд. Гитутюн, НАН РА, Ер., 2007, 6, 5 п. л., 103 ст.

11. Маршал Советского Союза, дважды герой – И. Х. Баграмян, автор Климент Арутюнян, изд. Зангак-97, Ер., 2007, 15 п. л., 240 ст.

12. Կիլմենտ Հարությունյանի «Հայ ռազմիկների մասնակցությունը Խորհրդա-ֆինական պատերազմին (30.11.1939 -13.03.1940)», ՀՀ ԳԱԱ Գիտություն հրատ., Եր., 2008, 15, 25 մամուլ, 228 էջ:

13. Маршал авиации С. А. Худяков – А. А. Ханферянц, автор К. А. Арутюнян, изд. Зангак-97, Ер., 2008, 15, 25 п. л., 252 ст.

14. Արցախի պատմությունը՝ աղավաղված, Առավոտ, թիվ 139, 7 օգոստոսի 2008:

15. Участие воинов-армян Нагорного Карабаха и Северного Арцаха в Великой отечественной войне Советского Союза (1941-1945), автор К. А. Арутюнян, изд. Гитутюн НАН РА, Ер., 2009, 35 п. л., 526 ст.

16. Главный маршал бронотонковых войск Амазасп Хачатурович Бабаджанян, автор К. А. Арутюнян, изд. Гитутюн, НАН РА, Ер., 2009, 18, 25 п. л., 260 ст.

17. Вклад Армянского народа в победу в Великой отечественной войны (1941-1945), автор К. А. Арутюнян и Г. Р. Погосян, изд. Гитутюн, НАН РА, Ер., 2010, 61, 25 п. л., 875 ст.

18. Участие сынов армянского народа в геронческой обороне Ленинграда (10-го июля 1941 г. – 9-го августа 1944 г.), автор К. А. Арутюнян, изд. Гитутюн, НАН РА, 2011, 12, 25 п. л., 172 ст.

9. Գրախոսություններ Հ. Աբրահամյանի գրքերի մասին

1. Սմբատ Ավագյան, Կարծես թերթում ենք Արցախի պատմության էջերը, Դպրություն, թիվ 5, 18-24 մարտի 1993:
2. Смбат Авакян, Листя страницы истории Карабаха, Арцахское противосостояние, Голос Армении, н. 39, 30 апреля 1993.
3. Վլադիկ Հակոբյան, Արդիահունչ աշխատություն, Արցախ, թիվ 111, 9 հոկտեմբերի 1993:
4. Հրանտ Ամիրյան, Գիրք այժմեական, Արամայիս. Ղարաբաղի տագնապը գրքի մասին, Հնչակ, թիվ 5, 6 հունվարի 1994:
5. Վահրամ Բալայան, Արցախը կանչում էր Անդրանիկին, ԼՂ Հանրապետություն, 10 նոյեմբերի 1995:
6. Ա. Ղազյան, Արցախը կանչում էր Անդրանիկին, Եղիցի լույս, թիվ 1-2, հունվար-փետրվար 1996:
7. Պարսամ Մայիլյան, Սուրեն Դաշիդյան, Անգիտությո՞ւն, թե՞ միտումնավորություն, Առավոտ, թիվ 61, 2 ապրիլի 1998:
8. Գ. Գրիգորյան, Էջեր հայրենակցական միության անցած ուղուց, Ստեփանակերտ, թիվ 30, 14 օգոստոսի 1998:
9. Պարսամ Մայիլյան, Սուրեն Դաշիդյան, Չհիմնավորված համառություն, Գիտություն, թիվ 6-7, մարտի 31-ապրիլի 21, 1999:
10. Վալտեր Այդինյան, Արցախի համար զոհված դիզակցիները, Հայ զինվոր, թիվ 26, 17-24 օգոստոսի 1999:
11. Կլիմենտ Հարությունյան, Ճակատագրին ընդառաջ, Ամարաս հրատ., Եր., 2001, 15 մամուլ, 240 էջ:
12. Մրցանակ՝ երկրորդ անգամ, Առավոտ, թիվ, 28 փետրվարի 2002:
13. Սիրվարդ Խաչենց, Ճակատագրին ընդառաջ. մատյան մաքառումի և անմահության, Արցախի կոմունիստ, թիվ 12, դեկտեմբեր, 2002:
14. Կ. Հարությունյան, Հ. Բ. Աբրահամյան, Մարտնչող Արցախը (1917-2000) գիրք Ա, 1917-1923, Պատմաբանասիրական հանդես, 2003, թիվ 3:
15. Հենրի Առուշանյան, Օգտակար դասագիրք, Հայրենի եզերք, թիվ 7, 28 դեկտեմբերի 2004:

16. Կլիմենտ Հարությունյան, Մարտնչող Արցախը 1917-2000, գիրք Բ, 1923-1985, Զանգակ-97 հրատ., Եր., 2005, 21, 25 մամուլ, 338 էջ:
17. Հենրի Առուշանյան, Հուշամատյան՝ փառքի և սխրանքի, Արցախի համար զոհված վարանդացիները 1988-2001 գրքի մասին, Հայրենի եզերք, թիվ 1, 26 հունվարի 2005:
18. Հենրի Առուշանյան, Արցախի հիմնախնդիրը թվափաստական հիմունքներով, Հայրենի եզերք, թիվ 2, 21 փետրվարի 2006:
19. Էդիկ Մինասյան, Հրանտ Աբրահամյան. Մարտնչող Արցախը 1917-2000 թթ., գիրք Բ (1923-1925), Զանգակ-97 հրատ., Եր., 2005, 280 էջ, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2006, թիվ 2, էջ 264-266:
20. Կ. Հարությունյան, Մարտնչող Արցախը, 1985-2000, գիրք Գ., Դիզակ պլյուս հրատ., Ստեփանակերտ, 2007, 46, 5 մամուլ, 744 էջ:
21. Կ. Հարությունյան, Հրանտ Աբրահամյան, Մարտնչող Արցախը 1917-2000 թթ., գիրք Գ (1985-2000), Ստեփանակերտ, Դիզակ պլյուս հրատ., 2007, 744 էջ, Լրաբեր հասարակական գիտությունների, 2008, թիվ 1:
22. Արտակ Գուլյան, Թերթելով մեր պատմության էջերը, Ազատ Արցախ, թիվ 32, 18 մարտի 2008:
23. Ս. Սարգսյան, Մ. Հարությունյան, Լ. Հովհաննիսյան, Այդպես չեն գրում պատմությունը, Ազատ Արցախ, թիվ 65, 6 մայիսի 2008:
24. Մեր Հարությունյան, Երբ կեղծիքն է պատմության զենքը, Ազատ Արցախ, թիվ 110, 26 օգոստոսի 2008:
25. Էդիկ Մինասյան, Նոր գիրք Արցախի նորագույն պատմության մասին, Էջմիածին, 2008, թիվ Ժ-Ա:
26.Միքայել Բալայան, հետաքրքիր և ուսանելի գիրք, «Ազատ Արցախ», թիվ 35, 26.03.2011:
27. Александр Товмасян, С древнейших времен и навсегда, Голос Армении, н. 3, 20 января 2011:
28. Александр Товмасян, Как это было..., Голос Армении, н. 60, 7.06.2011.

10. Հարցազրույցներ, հրապարակումներ և լրատվություն Հ. Աբրահամյանի մասին

1. Շնորհավորում՝ պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական կոչում շնորհվելու առթիվ, Աշխատանք, թիվ 17, 7 փետրվարի 1974:
2. Լևոն Բլբուլյան, «Արցախը կանչում էր Անդրանիկին» գրքի վերաբերյալ, թիվ 26, Երկիր նաիրի, 7 հուլիսի 1995:
3. Борис Мкртчян, Опыт прошлого предостерегает от ошибок, Голос Армении, н. 52, 17 мая 1997.
4. Մեր հայրենակիցը գիտությունների դոկտոր, ԼՂ Հանրապետություն, թիվ 98, 19 օգոստոսի 1997:
5. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարության 1998 թ. դեկտեմբերի 10-ի հ. 260-րդ որոշումը Հրանտ Աբրահամյանին Թեան և Արցախի հերոսամարտ (1918 թ.) գրքերի համար Եղիշեի անվան ամենամյա մրցանակ շնորհելու մասին: Տեքստը՝ Հ. Աբրահամյանի մոտ:
6. Լ. Խ.,... Մեկտեղելով ազգայինների հետ, Լուսաբար, թիվ 9, սեպտեմբեր, 2000:
7. Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կառավարության որոշումը Հրանտ Աբրահամյանին «Ճակատագրին ընդառաջ» գրքի համար Եղիշեի անվան ամենամյա մրցանակ շնորհելու մասին, Լուսաբար, թիվ 2, 2002:
8. Մավր Դանիելյան, հարցազրույց Սարտնչող Արցախը գրքի շուրջ, Վասն հայության շաբաթաթերթ, 2003 թ., թ. 25, էջ 15-18, 2003 թ. թիվ 26, էջ 13-15, 2004 թ. թիվ 6, էջ 13:
9. Աբրահամյան Հրանտ Բարսեղի, Ղարաբաղյան ազատագրական պատերազմ 1988-1994. Հանրագիտարան, Եր., 2004, էջ 391:
10. Հենրի Առուշանյան, Մեր պատմության աստղային ժամը, Հայրենի եզերք, թիվ 7, 12 հուլիսի 2005:
11. Աբրահամյան Հրանտ Բարսեղի, Ով ով է, հայեր, Կենսագրական հանրագիտարան, հ. 1, Եր., 2005, էջ 20:
12. Արցախ ՀԲՀԿ նախարարության շնորհավորական ուղերձը Հ. Աբրահամյանին, Հայրենի եզերք, թիվ 7, 22 օգոստոսի 2006:
13. Абрамян Грант Барсегович, С. М. Саркисян, Энциклопедия Арцах-Карабаха, издание 2-ое, Санкт-Петербург, 2007, ст. 11:

14. Հեների Առուշանյան, Հայոց պատմության ակադեմիական նոր քառահատորյակը, Հայերնի եզերք, թիվ 8, 1 նոյեմբերի 2007:

11. Հ. Աբրահամյանի ընդդիմախոսությամբ պաշտպանված ատենախոսություններ

1. Բալայան Վահրամ Ռազմիկի – Հայաստանի գյուղական խորհուրդների գործունեությունը սոցիալիզմի կառուցման տարիներին (1921-1937 թթ.): Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում 1989 թ. դեկտեմբերի 22-ին:
2. Սարումյան Նունե Պուշկինի – Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզը 1960-1988 թվականներին: Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում 2002 թ. մայիսի 17-ին:
3. Արսեն Բաբկենի Շահնազարյան – Հայ-վրացական հարաբերությունները հետխորհրդային շրջանում (1991-1999 թթ.): Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում 2002 թ. դեկտեմբերի 6-ին:
4. Գրիգորյան Հակոբ Թելմանի - Արցախահայության մասնակցությունը Հայրենական մեծ պատերազմին (1941-1945 թթ.): Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում 2004 թ. հունիսի 8-ին:
5. Կարապետյան Մուրադ Լևոնի – Հայկական ազգային զինուժի կազմավորումը և մասնակցությունը մարտական գործողություններին 1914-1920 թթ.: Պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի հարցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում 2004 թ. հունիսի 22-ին:
6. Տերչանյան Արուսյակ Սամսոնի – Մայր աթոռ սուրբ Էջմիածնի գործունեությունը երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներին

(1933-1945 թթ.): Պատմական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն: Պաշտպանությունը կայացել է ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտում 2010թ. հուլիսի 12-ին:

12. Գրական ստեղծագործություններ

1. Արուս, Գրական Աղրբեջան (Բաքու), թիվ 2, 1958:
2. Մի փունջ մեխակ, Գրական Աղրբեջան, թիվ 5, 1958:
3. Քիչ չէ... Հյուրասերը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 284, 2 դեկտեմբերի 1962:
4. Լեզու իմացող Բալասանը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 26, 31 հունվարի 1967:
5. Ուշ էր արդեն. Աշխատանք, թիվ 53, 1 հունիսի 1967:
6. Բաղումց Ավանես ապերը. Աշխատանք, թիվ 75, 5 հոկտեմբերի 1967:
7. Իրար հասկացող խնամիները, Աշխատանք, թիվ 95, 25 նոյեմբերի 1967:
8. Շատերից մեկը, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 289, 23 դեկտեմբերի 1967:
9. Երկու դիմանկար, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 5, 7 հունվարի 1968:
10. Հանուն մարդու երջանկության, Սովետական Ղարաբաղ, թիվ 5, 7 հունվարի 1968:
11. Որ ժպիտը հավերժ լինի, Կոմունիստ (Բաքու), 22 փետրվարի 1968:
12. Արցախն իրավունք չունի վիատվելու, Ոգնի, թիվ 1, 1-10 հունվարի 1998:

ՀՐԱՆՏ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ГРАНТ АБРААМЯН

БИБЛИОГРАФИЯ

Տեխնիկական խմբագիր՝ Գայանե Բոբոխյան

Տպագրիչ՝ Լևոն Մուրադյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

0019, ք. Երևան, Մարշալ Բաղրամյան 24/4

A II
97257